



ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Երեք տարի սրանից առաջ Եւրօպայի հայուսանողները, կամենալով բարոյական եւ մըտաւոր հալորդակազութեան մէջ գնել հայ ուսանողական խմբերը եւ ուսանողներին, սրանց իրար հետ անձնական ծանօթութիւններ անելու եւ ընդհանուր իդէալներ զարթիցնելու ուսանողութեան մէջ», վճռեցին կազմակերպիլ Եւրօպայի հայ ուսանողութեան միութիւնը»:

Ուսանողութեան միտքը իրագործվեց, եւ ինչպէս երեւում է նոր լոյս տեսած գրքոյկից, որի վերնագիրն է «Տեղեկագիր Եւրօպայի հայուսանողութեան միութեան» (Վիէննա, 1899), ուսանողները հասան նաև երեք զիլսաւոր նըպատակներին. 1) հաւաքել տարեկան մի ուսանողական համագումար, 2) պահպանել կապ զանազան քաղաքների հայ ուսանողների մէջ եւ 3) պարբերական տեղեկագիրներ հրատարակել ուսանողութեան վերաբերեալ հարցերի մասին:

Մենք կանենք մի քանի քաղուածքներ մեր

Ուսանող օրիորդների եւ կանանց մձիւդ տեղեկութիւններ չը կան, բայց յաէ, որ գրանց մնածամասնութիւնը Շուշի քաքից են, իսկ ուսանոն տեղը ժընեվ եւ Պառավանութիւնների թիւը հասնում է մօտ բազէս 20-ի. (18-ը Ռուսաստանից, 2-ը Թքիայից): Ցանկալի է հետեւեալ տեղեկագիր մէջ անհնել աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ ուսանողութիւնների մասին:

Ամենից լաւ կազմակերպված են եղել ոսղները Բերլինում. այստեղ կան երկու սանողական «ընկերութիւններ», որոնք ե

առջեւ դրված տեղեկագրից։  
Առաջին համագումարը կայացաւ Հայութ-  
քերգում, 1897 թվին, իսկ երկրորդը—1899-ին։  
Համագումարների զբաղմունքների առարկա-  
ները եղել են զանազան գուտ ուսանողական  
հարցեր եւ հետաքրքիր հարցեր ներքին հայոց  
կենաքից։ Ըստ «Միութեան» կանոնադրութեան՝  
քաղաքական հարցերը չեն կարող լինել ընթե-  
րատների կամ վիճաբանութիւնների առարկայ,  
երկրորդ համագումարում ընտրված մասնաժողո-  
վը պէտք է հաւաքէր եւ հրատարակէր մանրա-  
ման տեղեկութիւններ Եւրօպայի հայ ուսա-

տարակութիւնից մենք իմասնում ենք, որ Եւ-  
րօպայի հայ ուսանողների ընդհանուր թիւը  
հասնում է մօտաւորապէս 230-ի։ Այդ թիւից  
Գերմանիայում սովորում են 59 հոգի, Ֆրան-  
սիայում 130, Շվեյցարիայում 30, Բելգիայում—  
5 եւ Իտալիայում 1 հոգի։ 230 ուսանողներից  
մօտաւորապէս 90—100 եկած են Ռուսաստանից, 120—130—Թիւըքիայից եւ մի քանի հո-  
գի միայն Պարսկաստանից։ 70 ուսանողների  
ծննդավայրի մասին կան տեղեկութիւններ։  
Հետաքրքիր է, որ միայն Շուշի քաղաքը տուել  
է 19 ուսանող, Բագուն—8 եւ ուրիշ քաղաք-  
ները (հաշւած եւ Թիֆլիսը) 2—3 ուսանող։

Թիւրբանայերի վերաբերմանը կարելի է ա-  
ռել ու պահպան չուղարկու մասը աօակեաներ են,

սել, որ զբանցից չորրորդ մասը պօլմացիսեր են, մասածները գաւառներից են: Մասնագիտութիւնների մասին Տեղեկագիրը տալիս է տեղեկութիւններ միայն 158 ուսանողների մասին. բժշկութիւն սովորում են 45 հոգի, հասարակական գիտութիւններ—40, քիմիա—28, մեքենայագիտութիւն—19, գեղարվեստ—12, բնագիտութիւն—8 եւ գիւղատնտեսութիւն—6 հոգի: Բժիշկ ուսանողները սովորում են զինաւորապէս ֆրանսիայում, մեքենայագիտութիւնը—Գերմանիայում: Ուսուահյերը համարեա թէ բացառապէս սովորում են Գերմանիայում եւ Նվեյցարիայում, իսկ թիւրքահյերը—ֆրանսիայում: Գերմանիայում ուսա-

բանը չեն ուզում հասկանալ, նրանք կամենում են կեանքը եւ արուեստը քարոյականցներ. հասկանալի է, որ այսպիսի շիաղապարական աշխարհահայեացքի եւ բուն բանաստեղծների մէջ ոչ մի վէճ այլ եւս գոյութիւն չէ կարող ունենալ. ինչ օգուտ այդ մարդկանց ականջին շարունակ շնչալ, որ ըստ հին փիլիսօփայի խօսքերին՝ ամեն ինչ հոսում է, ուրեմն եւ պատկառանքի եւ բարոյականութեան զգացմունքները. ինչ հասկացողութիւն ունեն նրանք նորագոյն բանաստեղծութիւնից, սօցիալական դրամայից. նրանց համար բարոյականութեան մրակ կանօնակիրքը Աստուածաշունչն է եւ Քրիստոնէականը, որոնք յաւիտեան մնալու են... Եւ երբ բանաստեղծներին բանտարկութիւն են սպանում՝ այն ժամանակ Հառուպամանի, Հալրէի, Ֆուլդայի եւ ուրիշների ամենալաւ երկերը պէտք է ջնջվեն մեր բէպէրտուարից—իմ մասին այլ եւս չեմ խօսում, որովհետեւ ես առանց այն էլ բայիստագում խիստ յարձակումների եմ ենթարկվել: Եւ եթէ ամրող աշխարհի առաջ ծիծաղի եւ խայտառակութեան առարկայ դառնալու երկիւղը չը հիմէ, ուուու եւ մեռ կասակի ունաստեղծներուն

լինել գուց ու սար վլասրկ բառաստալզսմբս սրաւուս սրացուս և իս այլը աղ էլ ջնջէին... Երբեմն Շիլէրը բանաստեղծների ամենախիստ կերպով բողոքում»:  
բնակավայրը Ովհմպուն էր համարում. իսկ Բերլինը, իբրև մի եկտրուական հաղա այժմ մեզ կամենում են անառակների եւ փո- տարածեց իր բարերար ներգործութիւնը ղոցայինների շարքը դասել (աղմկալի շարժում): մանիայի բոլոր կողմերը եւ ահա այժմ ը Պարհններ, մենք մինչեւ այժմ խաղաղ ստեղ- նուր շարժման վլուխ են անցել այն ծագործուներ ենք եղել, այժմ մեզ մեր աշխա- պրօֆէսօրներ, ինչպէս՝ Մօմզէն, էրիկ Շ

կայացուցիչն ունենալ, իսկ միաժամանակ  
բարողը համարվում է գրադարան-ընթե  
ցարանի պատուաւոր անդամ: 29 յօդուած  
ասված է, որ գրադարան ընթերցարանի ի  
հուրդը կազմվելուց յետոյ նախագիծ-կանոն  
ըստ յօդուածներում հիմնադրի մասին եղած  
լոր պարտականութիւնները ու իրաւունքն  
անցնում են խորհրդին ու հոգաբարձուին: Ա  
օրեւոր կը կազմակերպվի խորհուրդը եւ կը  
նի հոգաբարձուի ընարութիւնը:

Սյօմ ստացվում են մօտաւորապէս 18 հ.  
տարակութիւններ,—ամսաթերթեր ու օ-  
թերթեր՝ ուռւսերէն, գրադերէն, հայերէն («  
շախ», «Մուլք»), յունարէն եւ տաճկերէն  
զուներով; Մտադրութիւն կայ բերել տալ ն-  
նապէս եւ երայերէն թերթեր։ Յաճախողն  
թիւը օրական 150-ից աւելի է լինում; Ն-  
կայիս գրադարան-ընթերցարանը զետեղվա-  
մի մասնաւոր շինութեան մէջ մինչեւ իր  
փական շինութիւն ունենալը, որի համար  
դաքը ձրի հող է յատկացրել; Շինութեան ծ-  
կը լինի մօտաւորապէս 3000 բուլի; Անդ  
ների թիւը այժմս մօտաւորապէս 130-  
համում եւ 1000 ր. շախ գումար կայ,  
կայն գործի առաջադիմութեան համար  
որի է:

Հրապարակական չնորհակալութեան ար  
նի է յարդելի մարդասէր տիկին Մարիա Մի  
ձեն, որ հասարակութեան այս կարեւոր պ  
քի համար մտածել, հոգացել ու աշխատե  
իսկ այսուհետեւ Բաթումի հասարակութ  
բարոյական պարագն է այդ օգտակար հիմ  
կութեան յարատեւութեան ու բարդաւաճ  
մասին հոգատար լինել ու նպաստել Ա;

սամբու հոգածար լինու ու ազատակալ ոչ  
անկարող ու հասարակի դասակարգի բար-  
կան ու մտաւոր զարգացման մասին մտա-  
հաթումի հայ հասարակութիւնը թող ա-  
կերպ թեւ ու թիկունք տայ այդ հաստա-  
թեան առաջադիմութեան գործին, թող  
բախութեամբ Յ ր. անդամակցական վճարը  
այդ համակրենի հիմնարկութեան գանձարա-  
լաւ համոզված լինելով, որ դրանով միջոց  
տայ իր աղէտ եղբօրը լուսաւորվելու:  
մասնաւոր անձանց, թարգմանիչների, և  
նաև ներքի, իսրաքիրների ու հրատարակչա-  
լունկերութիւնների ուղարկելիք թէ դրամա-  
եւ թէ մատենական նուիրները մնե ուրախ  
թեամբ ու չնորհակալութեամբ կընդունվեն  
բահաստատ գրադարանն-ընթերցարանի կող  
կարապետ քահ. Մայսանեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ  
Թիֆլիս, մարտի 24-ի  
Կարդացի «Մշակի» անցեալ համարն  
մէկը, որտեղ մագնացոյց է անվուամ Թիֆ  
քահանաներից չափերի անպատճեաբեր կ  
մունքը՝ թէ իրանց բարեկամների եւ ծան  
ների տները առաջին օրը օրէնսելու եւ  
դրանց մէջ երբեմն պատահած ննջեցեալի  
թաղման մասնակցելու համար վարձ ստա  
լու մասին:

Այդ բոլորը միանգամայն ճիշդ է եւ  
թէ ինչպէս: 1) Դրանցից եթէ մէկը՝ մէկ  
խարհականի հետ պատահմամբ ծանօթան  
է, կամ թէ իմանում է, որ իր նախորդը  
հետ ծանօթ է եղել եւ մտերիմ, ինքն էլ

---

Հանդ Դէլբրիւկ, Բինդինի, Լիպս եւ այլն,  
պիսի քանդակագործներ եւ նկարիչներ,  
պէտ՝ Մէնցէլ, Շայնհոլդ Բէզաս, Մաքս Լի-  
ման, Լուդվիգ Գնաուգ, Էբէրլյայն, Լէնր  
Ֆրանց Շտուք, Հանդ Թօմա եւ այլն. այնա-  
բանաստեղծներ եւ գրողներ, ինչպէս Շափի-  
գէն, Հառլապտման, Զուլէքրման, Հալբէ, Ջ-  
դա, Հայգէ, Հարլաբէնս եւ այլն. այնպիսի  
բապարակախօսներ, ինչպէս՝ Դէրնբուրգ,  
ուտնէր, Բարտ, Ֆրէնցէլ, Ցաբէլ եւ այլն.  
պիսի երաժշտագէտներ, ինչպէս Նիկիշ, Վ-

գարանէր, Մօղլ եւ այն։  
Բողոքաժողով կազմակերպող մասնախոս  
երրորդ ընթերցումից մի քանի օր առաջ  
հատընտիր պատգամաւորութիւն ուղա-  
րայիսականցլէր՝ իշխան Հօհէնլոէի մօտ՝ ին-  
լու, որ կառավարութիւնը այդ արատաւ-  
որինագիծը չընդունէ. բայիսականցլէրը Մօմ-  
հետ ունեցած բաւական երկար ընդդիմ-  
ուութիւնից յետոյ՝ յայտնել է, որ կառավա-  
րութիւնը պարտաւոր է ժողովրդի միւս խա-  
քքիստոնէական զգացմունքն էլ ի նկատի-  
նենալ եւ յարգել, կամ ուրիշ խօսքով՝  
միջին ճանապարհոր...

Երբորդ ընթերցման ժամանակ բայիսս  
նիստը, որ մի քանի օր տեւեց, շատ աղմ  
եր- էր. կարծէք աւստրօռունգարական պարլա-  
հա- տը լինէր, և շատ ճիշդ էին նկատում այ-  
իսի վի թերթերը, ասելով թէ «թանաքաման  
դա», իրար գլախն չարտելն էր պակաս»:

պատճառ նոյնն է ցանկանում եւ գնում ժ  
մերով ընդունարանում սպասում, որ իր  
բարեհածեն ընդունել՝ տունը օրհնելու եւ ս  
ւած օրհնանքի փողը ստանալու։ Ամօթից ա  
տէրը փող է տալիս, բայց արդեօք քահան  
պիտի փերյնէ, եթէ իսկապէս պատուելու  
եկել։ 2) Ումանք թէեւ տունը առաջին օ  
օրհնում են եւ ոչինչ չեն վերյնում, բայց դ  
րանով էլ որո՞ն են ցանում եւ սկսում  
բամբասել խեղճ տանու քահանային, որն այ  
քան թոյլ է գտնվել եւ կանուխ չէ օրհն  
տունը այդ անվում է, որ ինչ է մի կերպ կ  
րելի ինի այդ ծուխը ապագայում յափշտակ  
3) Մէկի թաղման համար եթէ իրանց չ  
կանչում, միշնորդներ են ուզարկում եւ նը  
ջեցեալի տիրոջ ականջը քաշում, որ հա  
գուցեալը իրանց եկեղեցու ուխտաւոր վիճեր  
պէտք է իրանց էլ անպատճառ հրաւիրեն։  
Եթէ գալիս են կամ «գլխարկի» ծանօթու  
թիւնից ստիպված եւ կամ թէ իրանց ծ  
կողմից պատուելու մի որ եւ իցէ հանգուցեն  
ի յիշատակը, այն ժամանակ վստահանում  
վարձ պահանջել, եւ եթէ չեն պահանջում,  
ստանում են առանց մի որ եւ իցէ նեղութիւ  
քաշելու, այն ժամանակ էլ, պատուափրա  
թիւնը մի կողմը թողնելով, ընդունում են

ունց մազաշափի կարմրելու։ Ժողովուրդը, ա  
դարեւ, տալիս է, բայց արտանշում է ծածո  
կերպով, որ իրանց աւելորդ տեղ այդպէս ն  
զութիւն են պատճառում։

Յարգելի յօդուածագիրը առաջարկում է հ  
զեւոր իշխանութեան, որ այսպիսի տակեղ վա  
մունքների առաջն առնէ։ Ես այդ դէպքո  
ուրիշ կարծիքի եմ—հոգեւոր իշխանութեան  
հանգիստ թողնել եւ ոչ ոքի ել զում չը ցա  
ւեցնել, միայն այդ կերպ վարփող քահաննան  
րին պատուասիրութեան հրաւիրե  
հակառակ դէպքում՝ լրագրութեան մ  
դրանց անունները հրատակ են մ  
թող՝ ով պատիւ ունի, նոյնը կարողան

պահել։  
Սրա հետ էլ հրաւիրում եմ ժողովրդին,  
իրանց ըստ հրաւիրվածներին ոչինչ ըստ տան՝  
ուանց քաշվելու. այզաէս մի քանի անգա-  
պատմելով, այդ քահանաներն էլ կը զգուշ-  
նան եւ դրանով, ձեզ հաւատացնում եմ, ո  
չարիքը բոլորովին կը վերանայ։

## ՆԵՐՔԻՆ ՀՈՒՐԵՐ

Երէկ Վեհափառ Կաթողիկոսին Ներկայաց  
Ներսիսեան գպրոցի հոգաբարձութիւնը եւ սուցչական խումբը՝ չորհաւորելու Վեհափառութառնամեակ:

Երէկ, ապրիլի 4-ին, առաւօսեան 5 ժ.  
20 րօմէլն, Թիֆլիսում զգալի եղաւ մի ի  
թեւ երկրաշարժ: Երկրի ալիքաձև տատան  
մը առէլ եւ ճայռագոյակը 10 մասեան:

Մը տեսեց մօտաւորապէս 10 վայրկեան:

յայտնել, ուղարկել է մեզ Բագուից, անց  
տարիների օրինակով, յիսուն րուբլի, որս  
զի այդ գումարը բաժանենք Թիֆլիսի Հքու-  
ներին առաջիկայ Զատկի տօներին։ Նոյն  
պատակով ստացանք—Գէորգ Հէջուքեանի  
րուբլի։ Ընդամենը 55 րուբլի։

Lex Heinze-ի թէ հակառակորդները եւ  
կողմանակիցները իրանց հոետօրական ամբ  
ժիգը գործ դրին. աչքի էին ընկնում ման  
ւանդ առաջինների կրակոտ ճառերը. բայց  
ձախակողմեանները՝ աօցիալիստները եւ ա  
տամիտները նկատեցին, որ գրութիւնը վտ  
գաւոր է, որ յիտագէմների ձայնը մեծամ  
նութիւն է կազմելու, ստիպված եղան պար  
մենտուկան վերջին միջոցը գործ դնել՝ օր  
բուկցիօնի դիմել՝ այսինքն զանազան առաջ  
կութիւններով ժամանակ վաստակել եւ ս

պիսով վերջնական ձայնատութիւնը խան  
բել, յետածգել Զախակողմեանները երկու ։  
գամ մինչեւ իսկ թողին իրանց նստարաննե  
այսպէս թէ այսպէս օրսարուկշիօնը յաղթեց,  
ճրոններ կայացնելու համար յետադէմների ձ  
ները բաւարար չէին. եւ երբ աշակողմեան  
րից մէկն անտեղի կերպով առաջարկեց դո  
եկող պատգամաւորների ճայներն էլ ի նկա  
ռնենալ ընդհանուր ձայնատութեան մի  
ցին՝ ազատամիտների ատզանդաւոր պար  
զլուխը՝ Եղիշնի Շիխտէր՝ սրամիտ կեր  
վրա բերեց՝ թէ «ձայնատութեան ժամանա  
նկատի պէտք է ունենալ ոչ թէ այն՝ թէ  
քան զիսարկներ կան զգեստանոցում, այլ  
որքան զլուխներ կան դահլիճում»։

(Կ) շարունակի



